

På väg mot ny kunskap

Konsten att skriva uppsats i Kyrko- och missionsstudier

2:a upplagan

Magnus Lundberg

Teologiska institutionen, Uppsala universitet, VT 2016

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. En vetenskaplig uppsats.....	5
3. Uppsatsprocessen	7
4. Uppsatsens titelsida och innehållsförteckning.....	8
6. Uppsatsens huvudtext.....	27
7. Uppsatsens avslutning.....	30
8. Referenssystem	31
9. Språkanvändning	34
10. Layout.....	38
11. Uppsatsventilering	39
12. Arkivering av uppsatser.....	40

1. Inledning

Denna text är ett stöd för uppsatsskrivande studenter i Kyrko- och missionsstudier, framförallt på C-nivå. Den kompletterar den övriga metodlitteratur som du läser på kursen. Dessa böcker är mer allmänna till sin karaktär, medan jag inriktar mig på vad som specifikt krävs av uppsatsskrivare inom vårt vetenskapliga område. Mina tankar bygger på egna erfarenheter i samband med handledning och uppsattsseminarier, samt diskussioner med kollegor.

För vissa studenter är uppsatsarbetet, åtminstone oftast, en trevlig upplevelse. Äntligen får man chansen att fördjupa sig i ett ämne som intresserar en speciellt mycket. För andra är det ett stort och jobbigt steg att börja skriva ett så pass omfattande enskilt arbete, när de tidigare bara skrivit kortare PM och uppsatsskisser. Min handbok är naturligtvis tänkt att vara till hjälp för båda dessa grupper. För studenter som tidigare har skrivit en eller flera uppsatser kan mycket verka väl basalt, men då bör du tänka på att varje ämnesområde har lite olika formella krav och traditioner. Dessutom är det alltid möjligt att lära sig mer och bli en bättre vetenskaplig skribent.

Handboken är indelad i tolv kapitel. I kapitel 2 reflekterar jag kring vad en vetenskaplig uppsats är för något och anger vilka grundläggande krav som ska vara uppfyllda för att en uppsats i Kyrko- och missionsstudier ska kunna godkännas. Därefter (kapitel 3) ger jag tips om forsknings- och skrivprocessen.

Efter dessa delar går jag vidare till en diskussion om uppsatsens olika delar och inleder med ett resonemang om titelsidan och innehållsförteckningen (kapitel 4). Jag redogör i kapitel 5 för alla de delar som ska finnas med i uppsatsens inledningskapitel. Där skriver jag bland annat om hur du kan argumentera för ditt ämnesval, vad syfte och frågeställning är, och hur du kan redogöra för forskningsläget. Jag beskriver vad källor kan vara för något och hur du kan finna och avgränsa ett källmaterial. Källmaterialet är tydligt kopplat till frågor om metod och teori, som syftar till att strama upp texten och ange förutsättningarna för lösningen av forskningsproblemet. Jag avslutar denna del med en diskussion om disposition, det vill säga författarens redogörelse för hur den egna uppsatsen är upplagd och hur delarna bidrar till lösningen av problemet.

I kapitel 6 inriktar jag mig på huvuddelen av uppsatsen, det vill säga samtliga kapitel förutom de inledande och avslutande. De ämnen jag behandlar är kapitel- och styckesindelning, argumentation, referat och citat. Kapitel 7 handlar om uppsatsens avslutande kapitel, där du ska sammanfatta din studie och ge klara svar på de frågor du har ställt. I kapitel 8 står referenshantering i centrum: hur en käll- och litteraturförteckning ska vara uppställd och hur noter anges på ett adekvat och korrekt sätt.

I kapitel 9 går jag in på språkfrågor och för principiella resonemang om stil, språknivå och facktermer, men jag kommer också att ge tips om hur man undviker några vanliga språkliga fallgropar. I kapitel 10 ger jag tips om uppsatsens layout med hänvisningar till den formatmall (i Word-format) som alla uppsatsskrivande studenter måste använda sig av. I kapitel 11 anger jag regler för ventileringsseminariet, då uppsatsförfattaren får möjlighet att diskutera och försvara resonemangen i sin text. Slutligen, i kapitel 12, redogör jag för den digitala registreringen av den färdiga uppsatsen.

Sammantaget vill jag alltså belysa åtskilliga aspekter av konsten att skriva uppsats: från grundläggande idé till färdig text. Akademiska uppsatser kan se ut på många sätt, men den som skriver en uppsats i Kyrko- och missionsstudier ska följa de riktlinjer som anges i denna lathund och författaren ska använda den formatmall som finns tillgänglig på Studentportalen. Inom de fasta kategorierna finns dock mycket plats för kreativitet.

Uppsatsskrivandet innebär en skolning i vetenskapligt arbete och en viss typ av skrivande. Det syftar bland annat till att öva upp förmågan att kunna skriva texter inom fastslagna ramar. Detta är en viktig färdighet som ger träning inför olika typer av skriftliga uppgifter som du kan möta i arbetslivet. Även om du kanske inte kommer att skriva så många akademiska uppsatser är det troligt att du kommer att författa andra texter, som också har fastställda krav på form och omfattning.

2. En vetenskaplig uppsats

Vad är då en vetenskaplig uppsats? Vad kan göras inom ramen för ett uppsatsarbete på C-, D- eller E-nivå i Kyrko- och missionsstudier? Det viktigaste är att noggrant avgränsa ett ämne och svara på välformulerade frågor. Uppsatsen ska inte vara en sammanfattande text om ett stort fenomen, som till exempel reformationen i Sverige, gudstjänsten i metodistkyrkan eller jesuiternas arbete i Kina. Den ska inte vara en sammanfattande PM om litteratur som du läst eller något som liknar en uppslagsboksartikel. Sådana texter kan vara nog så intressanta och användbara, men de är inga vetenskapliga uppsatser.

I inledningsstadiet är ett vanligt problem att uppsatsskrivande studenter greppar för vitt, och att ämnet blir alltför stort och överskådligt. Det är därför nödvändigt att ägna mycket tankekraft åt att precisera uppgiften och diskutera ämnesvalet med din handledare.

Ett grundläggande mål med uppsatsarbetet i Kyrko- och missionsstudier är att erövra ny kunskap. Där är vi kanske striktare än många andra områden. Med en något klichéartad liknelse kan uppsatsskrivandet jämföras med ett husbygge, där en tegelsten—den egna uppsatsen—läggs till andra. Samtidigt är det ingen som från början vet exakt hur huset kommer att se ut till slut eller om det kommer att bli ett hus överhuvudtaget. Om husbyggets mål är att få så stor kunskap som möjligt om ämbetsfrågan i Church of England kan din uppsats bli en liten del i detta bygge. Samtidigt kan vi med säkerhet veta att det finns aspekter av ämnet som vi aldrig kan komma åt, eftersom det saknas källor. Men genom många forskares ansträngningar kanske vi ändå kan få till ett hyfsat välkonstruerat hus, även om en hel del tegelstenar och en och annan takpanna saknas.

Det är möjligt att tala om forskning som en kumulativ verksamhet, där ny kunskap läggs till det som redan är känt, och där tidigare forskning kan ifrågasättas eller kanske till och med avfärdas. Redan lagda tegelstenar kan också betraktas på nya sätt. Detta kan innebära att du ser sprickor i ett hus som tidigare verkade stabilt eller till och med att det delvis rasar i hop. Det är inget egentligt problem utan bör betraktas som en möjlighet att bygga nytt eller renovera. Kanske kan du fråga dig om det ens är möjligt att konstruera ett stabilt bygge. Du får kanske nöja dig med en ranglig konstruktion, eftersom byggmaterialet, källorna,

inte har tillräcklig hållfasthet. Men i så fall måste du erkänna att så är fallet, och det kan vara nog så viktigt.

Forskningsfrågan är utgångspunkten för allt som finns i uppsatsen. Den ska alltså syfta till att i större eller mindre grad leda fram till ny kunskap och det är därför ett krav att den inte i detalj har besvarats av andra forskare. Uppsatsen ska alltså vara ett forskningsbidrag. Även en C-uppsats ska bidra med någon ny kunskap, men kraven är större på en D-uppsats och i synnerhet på en E-uppsats på 30 hp. Det finns alltså en tydlig progression mellan nivåer.

Forskningsfrågan ska undersökas med ett vetenskapligt angreppssätt. Vad detta betyder kan naturligtvis diskuteras, men några saker kan redan nu slås fast. Texten ska till exempel präglas av precision och redogörelser för utgångspunkter. Den ska innehålla klara hänvisningar till källor och litteratur, och du ska efter bästa förmåga tolka källmaterialet du använder dig av. Det är upp till dig att argumentera för en lösning och denna argumentation måste vara väl underbyggd, så att den kan prövas av läsaren, som förhoppningsvis blir övertygad.

För detaljer om de exakta kraven på en uppsats i vårt ämnesområde hänvisar jag till dokumentet med gällande betygskriterier för uppsatser i Kyrko- och missionsstudier (se dokument på Studentportalen). De behandlar till exempel teori och metod, arbete med källor och tidigare forskning, uppsatsens struktur och språkliga kvalitet samt författarens argumentation och värderingsförmåga. Det är viktigt att understryka att *alla* dessa kriterier ska vara uppfyllda för att uppsatsen ska kunna godkännas. Även om du till exempel har gjort ett strålande arbete med källmaterialet och forskningslitteraturen måste den språkliga hanteringen åtminstone nå upp till den nivå som anges i kriterierna för godkänt betyg. Betygsättande lärare, som är en annan än handledaren, väger samman de olika aspekterna för att komma fram till ett slutbetyg. Kriterierna kan vara uppfyllda i olika hög grad, men varje del måste alltså vara uppfylld i enlighet med betygskriterierna för godkänd. Inte minst därför krävs det hårt och koncentrerat arbete i samråd med handledaren för att uppsatsen ska kunna presenteras inom utsatt tid och erhålla ett godkänt eller väl godkänt betyg.

Det finns inga exakta gränser för uppsatsens längd, men ett riktmärke är att en 15 hp-uppsats ska vara cirka 30-40 sidor lång och en 30 hp-uppsats bör vara 60-70 sidor med 1,5 radavstånd. Prioritera alltså att skriva en koncentrerad uppsats.

3. Arbetsprocessen

Arbetet med att skriva uppsats går igenom flera faser, som ibland är parallella. Du ska göra upp en tidsplan i samarbete med handledaren, så att du utnyttjar tiden på bästa möjliga sätt och inte fastnar. Här är några delar av **processen** som jag kommer att utveckla i kommande kapitel:

1. Bestäm dig för forskningsämne, formulera syfte och frågor, identifiera källmaterial och forskningslitteratur. Diskutera med handledaren. För att få en inblick i forskningsläget kan du först läsa källor och litteratur översiktligt för att avgöra om de är intressanta för ditt vidkommande. Syfte och frågor kan komma att justeras under processens gång, men du måste ha preliminära versioner på ett mycket tidigt stadium, så att du vet vad du ska söka efter.
2. Gör en plan över uppsatsens grundläggande struktur. Vilka kapitel och delkapitel behövs och varför? Hur hör de ihop? Hur ska de enskilda kapitlen vara disponerade? Först kan du göra en grovplanering som du senare förfinar allteftersom, men det är viktigt att du har en ungefärlig plan från början.
3. Skriv uppsatstext, lämna över avsnitt till handledaren i enlighet med den plan ni kommit överens om. Vänta inte för länge med att börja. Det tar lång tid att få till en bra text. Låt kollegorna i seminariet granska dina texter och ta till dig deras kommentarer. Även om det kan kännas litet skrämmande att låta andra läsa under arbetets gång är den kritiska, och förhoppningsvis konstruktiva, granskningen en integrerad del av det vetenskapliga arbetet. För att få konstruktiv kritik är det viktigt att du kan presentera sammanhängande och genomarbetade texter inför handledning och seminarier.

4. Kontrollera att uppsatsens delar hänger ihop och att du på ett klart och tydligt sätt argumenterar för en lösning på problemet. Har du svarat på frågan/frågorna?
5. Revidera texten, gör en noggrann korrekturläsning och kontrollera citat och referenser.

Den kanske enklaste delen av uppsatsarbetet är att finna och läsa källor och litteratur. När du läser sådana texter bör du redan från början göra noggranna anteckningar och hänvisningar till materialet. Glöm alltså inte att ange sidnummer. Om du gör avskrifter från texter måste du tydligt markera vad som är citat och vad som är dina sammanfattningar. Annars kan det lätt gå fel. Det kan vara en god idé att göra anteckningar om en enskild artikel eller bok i en separat fil. Skriver du för hand är det bäst att göra anteckningar på separata papper. Tänk på din frågeställning och ägna inte för mycket tid åt att läsa sådant som inte direkt har betydelse för lösningen. En bra idé kan vara att också ha ett särskilt dokument där du skriver ned idéer och uppslag som du får under arbetet: en forskningsdagbok. Det är lätt att glömma bort mer eller mindre lysande idéer och det kan också vara bra att formulera dem i text så noggrant som möjligt.

Börja skriva på ett tidigt stadium. Det är nödvändigt för att du ska kunna avsluta uppsatsen i tid och för att du ska kunna få konstruktiv handledning. Alla har lite olika sätt att skriva. En del skriver snabbt och reviderar många gånger. Andra skriver långsammare och producerar en i stora drag färdig text från början. Det viktiga är att du talar om detta med din handledare och att ni kommer överens om hur processen ska se ut, så att den både passar dig och honom eller henne.

4. Uppsatsens titelsida och innehållsförteckning

Efter denna korta redogörelse för forsknings- och skrivprocessen har det blivit dags att gå in på uppsatsens delar från början till slut. Uppsatsens första sida anger naturligtvis uppsatsens **titel**. Vad är då en bra titel? En vanlig lösning är att ha en kort huvudtitel och en förklarande undertitel, men det kan räcka med en huvudtitel om denna är tillräckligt tydlig och innehållsrik. Du måste göra avvägningar. Titeln

bör inte vara för lång och tyngd av detaljer. Det är viktigt att inse att du inte behöver presentera hela forskningsproblemet där. Samtidigt måste en potentiell läsare förstå vilket ämne du skriver om för att kunna avgöra om detta är något intressant att läsa.

Förutom titeln måste det finnas ett antal formella uppgifter på titelsidan. Det ska göras klart att uppsatsen har lagts fram vid Teologiska institutionen, Uppsala universitet. Det ska framgå vad det är för uppsats, till exempel en C-uppsats i Kyrko- och missionsstudier på 15 hp eller en E-uppsats i Kyrko- och missionsstudier på 30 hp. Även om din inriktning är kyrkohistoria, kyrkovetenskap respektive missionsvetenskap är det alltså alltid fråga om en uppsats i Kyrko- och missionsstudier. På titelsidan ska det naturligtvis framgå vem som är författare och handledarens namn ska också anges. Det är också viktigt att du anger vilken termin uppsatsen lagts fram. Titelsidan ska inte numreras (se formatmall).

Innehållsförteckningen följer direkt efter titelsidan och ska ge läsaren en tydlig överblick av uppsatsens innehåll. Där ska alla kapitel och delkapitel förtecknas med sidangivelser. Detta gör automatiskt i formatmallen. På så sätt kan du på ett enkelt sätt uppdatera förteckningen och sidhänvisningarna allteftersom uppsatsen växer fram (se formatmallen).

5. Uppsatsens inledande kapitel

Uppsatsens första kapitel, ofta kallat just inledning, ska göra det helt klart för läsaren vad uppsatsen handlar om och vilken fråga eller vilka frågor du ska besvara. Det ska ange spelreglerna för hela uppsatsen, till exempel vilket källmaterial du använder och vilka metoder du brukar. Inledningskapitlet ska innehålla många uppgifter, men akta dig så att det inte sväller ut för mycket. Mer än 20 procent av det totala sidantalet bör det knappast vara.

Den första text som du skriver i inledningen är en kort **introducerande text**. Denna följer direkt efter kapitelrubriken "Inledning" och ska alltså inte ha en egen titel. Det finns flera anledningar till att skriva en sådan text. Ett viktigt mål är att fånga läsarens intresse. Varför ska hon läsa just din uppsats när det finns så mycket annat att läsa? En anledning skulle kunna vara att läsningen är

obligatorisk för den som deltar i uppsatsseminariet, men det är ju roligt om åtminstone några andra blir intresserade av vad du har lagt ned mycket arbete på. Uppsatsen kan dessutom, om du så önskar, publiceras på nätet (Diva-portalen) för att nå en potentiellt betydligt större läsarskara (se kapitel 12). Ibland har uppsatser i Kyrko- och missionsstudier laddats ned hundratals gånger. Det gör uppsatsskrivandet mer meningsfullt.

Ett annat mål med de inledande orden är att ge en koncis bakgrund till ämnesvalet och sätta in ämnet i ett sammanhang. På detta stadium handlar det inte om att i detalj ange forskningsfrågan, utan att argumentera för uppsatsämnets betydelse och relevans. Exakt hur du börjar uppsatsen är upp till dig. Vissa inleder med att berätta en för uppsatsen viktig episod eller citerar en central textpassage. Därefter fortsätter de med att redogöra för allmänna drag, där den enskilda texten sätts in i ett större sammanhang. Detta kallas i klassisk retorik för att börja *in medias res*, i händelsernas centrum. Andra börjar med en mer allmän inledning, *ab ovo*, från ägget, för att sedan precisera ämnet.

I en masteruppsats om Lutheran Theological College Makumira i Tanzania börjar författaren *in medias res* och fortsätter sedan med en bakgrund och specificerar uppsatsämnet:

”Mitt under brinnande krig nåddes Svenska kyrkans missionsstyrelse 1941 av en förfrågan om att ställa personella resurser till förfogade för arbete i Tanzania. Ett par hundra tyska missionärer, utsända från olika missionssällskap i Tyskland, tvingades på kort tid att lämna landet. Med tanke på den uppkomna situationen och omfattningen av deras verksamhet betecknades läget som akut. Den insats Svenska kyrkans Missionsstyrelse hade att ta ställning till avsåg den tyska Bethelmissionens arbete i norra delen av Tanzania. I syfte att värna den lutherska missionens fortsatta närvaro i regionen fattades beslut om en temporär insats. Men uppdraget kom för Svenska kyrkans del att leda till ett långtgående åtagande som sträcker sig ända in i vår egen tid.

Svenska kyrkans insatser i Tanzania beskrevs initialt som ett angeläget hjälparbete i en akut situation. Man menade sig vara kallad att ta hand om ett övergivet och föräldralöst tyskt missionsfält. De medarbetare - företrädesvis präster, lärare och sjukvårdspersonal - som under denna tidsperiod sändes ut av Svenska kyrkan var välutbildade och akademiskt skolade. Tillsammans med andra lutherska kyrkor och missionssällskap bidrog man till uppbyggnad och utveckling av bland annat olika utbildningsinstitutioner. Missionären skulle inom ramen för sitt uppdrag, med hjälp av sina specifika kunskaper och sina erfarenheter, ge ett kvalitativt bidrag till det lokala sammanhanget. Utbildningsinsatserna var en del av ett

omfattande civilisationsprojekt vars strukturer, kursinnehåll och vetenskapsparadigm ännu präglar den pastorala och teologiska utbildningen.

Lutherskt kyrkoliv i Tanzania förändrades avsevärt under 1900-talet. Pendeln svängde från de icke-afrikanska kyrkornas och missionssällskapens dominans till framväxten av ett antal självständiga kyrkor och därefter till bildandet av en enad luthersk kyrka. Att utbilda Tanganjika var under perioden 1886-1919 en tysk koloni och en del av Tyska Östafrika. Därefter stod landet under brittiskt styre fram till dess självständighet 1961. Efter samgåendet med ön Zanzibar antogs namnet Tanzania 1964. För enkelhetens skull använder jag konsekvent namnet Tanzania i min uppsats oavsett tidsperiod i landets historia. lutherska präster som var sprungna ur den tanzaniska myllan ansågs av de svenska missionärerna vara en nödvändighet i det efterkoloniala Tanzania. Därför var satsningar på utbildning i allmänhet och teologisk utbildning i synnerhet redan från början av central betydelse för arbetet. De svenska missionärerna kunde till exempel ha funktionen som lärare i både skola och församling medan de församlingsvårdande uppgifterna i regel utfördes av prästen på den lokala orten.

I takt med att kyrkans medlemmar ökade blev behoven av utbildade präster allt större. De initiala satsningar som gjordes lokalt eller regionalt fann senare mer permanenta former i framväxten av en strukturerad prästutbildning. Men vägen kantades av flera utmaningar. För att få meriterade studenter till prästutbildningen krävdes ett omfattande reformarbete inom landets skolväsende. Landets nationalisering av skolan förändrade kyrkornas roll från att i egen regi driva skolor till att förse landets skolor med lärarkompetens inom religionskunskap. När konturerna till en gemensam luthersk prästutbildning började ta form under 1950-talet ställdes de olika lutherska kyrkorna inför nya krav på samordning och solidarisk finansiering. Under 1960-talets senare del och framåt fick Lutheran Theological College Makumira en allt tydligare roll att spela för den lutherska kyrkan i sin helhet. Formerna för en kontextuellt anpassad prästutbildning, institutionens relation till andra teologiska utbildningar i östra Afrika respektive Europa samt frågan om en större ekonomisk självförsörjning var särskilt angelägna att arbeta vidare med.

De medarbetare som för Svenska kyrkans räkning tjänstgjorde i eller på annat sättrelaterade till den lutherska kyrkan i Tanzania mellan 1942-1982 var verksamma under hela denna omvälvande tidsperiod. Deras mångbottnade beskrivningar och analyser av arbetet med teologisk utbildning blir särskilt viktiga att bearbeta i denna studie.”

Sammantaget handlar den introducerande texten om att argumentera för att ämnet är intressant för någon annan än dig själv. För läsaren kan det möjligen vara relevant att veta något om din väg fram till forskningsproblemet, men det är sällan ett tillräckligt argument för att försvara valet. Låt mig ta ett exempel. Om du har skrivit en uppsats om dopet i grekisk-ortodoxa kyrkan ska detta inte försvaras

genom att du skriver att din pappa är född i Grekland eller att du varit på Rhodos ett antal gånger och därför vill veta mer om kyrkan. Därigenom får läsaren bara veta varför det är intressant för dig, inte varför hon eller han ska lägga tid på läsningen och varför ämnet har ett mer allmänt intresse. Du måste därför presentera inom-akademiska argument för ämnets vikt, och avsluta med en formulering av denna typ: ”Av detta följer att det är intressant att studera X för att belysa Y, ett ämne som tidigare inte (eller i tillräcklig grad) uppmärksammats av forskningen”.

Ett av uppskrivandets centrala, och inte alltid så lätta, uppgifter är att hitta en intressant, men samtidigt välavgränsad och möjlig forskningsuppgift som kan behandlas inom ramen för en uppsats på grundnivå eller avancerad nivå, alltså på tio eller tjugo veckors heltidsarbete. Processen som leder fram till en lämplig forskningsfråga kan översiktligt beskrivas på följande sätt.

intresseområde → avgränsat tema → syfte → forskningsfråga

Ditt *intresseområde* kan vara en kyrkohistorisk epok, en geografisk plats eller ett samfund, till exempel svensk medeltida kyrkohistoria, Tanzania eller liberal-katolska kyrkan. Dessa allmänna intresseområden är naturligtvis alldeles för omfattande för att utgöra ämnet för en uppsats. Nästa steg är därför att avgränsa temat betydligt, till exempel biskopar i Linköpings stift under 1400-talet, svensk luthersk mission i Tanzania under 1940-talet eller gudstjänstfirandet i liberal-katolska kyrkan i Sverige. Nu har du kommit ett steg längre, men du har ännu inte nått fram till formulerandet av syfte och forskningsfrågor. Ämnet är fortfarande för stort.

Det gäller därför att finna ett konkret syfte med uppsatsen och ställa frågor som kan och ska besvaras genom din uppsats. Vad är då ett **syfte**? Ett syfte är ett slags programförklaring. För att ta ett exempel: ”I denna uppsats vill jag studera svenska kvinnliga missionärer i Tanzania under 1940-talet för att undersöka deras ställning i förhållande till prästvigda manliga missionärer i samma område.” Låt oss ta ett annat exempel från en C-uppsats i kyrko- och missionsstudier, där studenten tidigare gett en bakgrund till temat för uppsatsen. Han anger sedan syftet:

”Målet med uppsatsen är att klarlägga varför Boxholms kyrka kom att byggas. Syftet med detta är att studera ett exempel på hur Svenska kyrkan med hjälp av det dominerande företaget på orten tar ställning till och agerar i de förändrade förutsättningar som övergång från agrart lutherskt enhetssamhälle till modernt industrisamhälle innebar. På så sätt kan vi nå en djupare förståelse för händelser och processer i det svenska samhället och kyrkolivet som helhet under den aktuella tiden.”

Här kopplas den enskilda uppsatsen på ett tydligt sätt till en betydligt större historisk utveckling.

Även om det är nödvändigt att formulera ett tydligt syfte på ett tidigt stadium i forskningsprocessen måste det ändå ses som preliminärt. Det kan komma att förändras under arbetets gång. Det syfte du presenterar i uppsatsen ska dock vara en slutversion, inte en beskrivning av hur du kommit fram till det.

Nästa steg är att formulera en **forskningsfråga**. Denna ska vara uttryckt som en välformulerad och exakt frågeställning, som hela uppsatsen syftar till att besvara och ska naturligtvis ha en tydlig koppling till syftet. Vanliga frågeord är: Hur? Varför? Vem? Vilka? När? Vad? För att fortsätta utifrån syftet med Sydafrika-uppsatsen kan du ställa frågan: ”Vilka arbetsuppgifter hade manliga respektive kvinnliga missionsarbetare i den svenska missionen i Tanzania under 1940-talet?” Detta kan vara huvudfrågan.

Du kan också använda dig av underfrågor/delfrågor för att precisera huvudfrågan, men det är inte nödvändigt. Tänk på att inte ställa för många underfrågor, eftersom läsaren då riskerar att bli förvirrad. Tänk också på att det på ett tydligt sätt måste framgå hur huvudfrågan förhåller sig till eventuella delfrågor. Om vi fortsätter med missionärsexemplet skulle lämpliga underfrågor kunna vara: ”Fanns det skillnader mellan ogifta kvinnliga missionsarbetare och missionärshustrur?” och ”Fanns det skillnader i kvinnornas roll i nygrundade och väletablerade missionsstationer?” Liksom i fallet med syftet ska du ha tydliga frågeställningar på ett tidigt stadium, men också dessa kan komma att behöva justeras allteftersom projektet fortgår.

Det kan vara på sin plats att ge ytterligare några exempel för att illustrera hur forskningsfrågor kan se ut. I dessa fall anger inte studenterna *en* huvudfråga utan arbetar med flera parallella frågor. En student i kyrko- och missionsstudier som

undersökte hur romersk-katolska kyrkan presenterades i svensk kristen press vid tiden för Andra vaticankonciliet ställde tre frågor:

”1. Hur och i vilken omfattning skriver den svenska kristna pressen i allmänhet om romersk-katolska kyrkan och i synnerhet om Andra vaticankonciliet under perioden 1962-1966? 2. Hur skiljer sig respektive tidning och dess samfundstillhörighet ifråga om synen på romersk-katolska kyrkan och synen på Andra vaticankonciliet under perioden 1962-1966? 3. Går det att urskilja en förändring i synen på romersk-katolska kyrkan före och under Andra vaticankonciliet?”

I en uppsats om etablerandet av organisationen Kyrkobröderna vid sekelskiftet 1900 ställer författaren tre frågor:

”1. Varför bildades en kyrklig organisation för endast män? 2. Hur förverkligades förbundets syfte under dess etableringsfas? 3. Vilka manlighetsideal förmedlade Kyrkobröderna under denna period?”

I dessa exempel ställer författarna exakta frågor som ska besvaras i uppsatsen. Det råder därför inget tvivel om vad uppsatsen handlar om. Det grundläggande målet med syftet och frågeställningen är att det både för dig själv och läsaren ska vara kristallklart vad du vill undersöka och att allting som du skriver i uppsatsen i större eller mindre grad ska bidra till lösningen. Om det inte gör det ska det heller inte vara med.

För att kunna formulera en bra forskningsfråga behöver du sätta dig in i **forskningsläget**, alltså vad som tidigare skrivits om detta och/eller näraliggande ämnen. Kanske finns det inget alls om det konkreta ämnet, men det är ganska ovanligt, och det finns med all säkerhet någon som skrivit om näraliggande ämnen. Annars är det ofta ett tecken på att du inte ansträngt dig tillräckligt mycket. Som jag tidigare nämnt ska svaren på din forskningsfråga bidra med ny kunskap och därför är det naturligtvis viktigt att känna till vilken kunskap som redan finns. I mitt afrikanska exempel handlar det därför om att hitta böcker och artiklar om svensk mission i Tanzania och undersöka om det finns forskning om kvinnors roll och ställning i detta sammanhang. Det finns också anledning att konsultera och redogöra för litteratur om kvinnor i Svenska kyrkans mission i

största allmänhet eller svensk mission i andra delar av Afrika. Det viktigaste är dock att den mest centrala litteraturen om det specifika området finns med i din beskrivning av forskningsläget.

Att redogöra för forskningsläget innebär återigen att du ska argumentera för att din uppsats bidrar med något nytt. Du kanske kan närma dig ett ämne som är ganska känt, men där du har hittat ett nytt material, till exempel en brevsamling från en missionär som var verksam i Swaziland och som nyligen deponerats i ett arkiv. Du kan kanske jämföra två romersk-katolska teologers uppfattningar om konfirmationens sakrament, vilket tidigare inte gjorts, även om såväl den ena som den andra teologen är välkända.

Ett annat alternativ är att du vill använda dig av nya perspektiv på ett material som redan använts av andra forskare, till exempel en viss teoretisk infallsvinkel. Det finns kanske många äldre studier om en viss provins i Centralafrika, där Svenska Missionsförbundet var aktivt under lång tid, men dessa studier är möjligen mycket okritiska och har snarast handlat om att glädja läsarna som understödde missionsverksamheten ekonomiskt. Du menar kanske därför att det kan vara på sin plats att studera missionärers brev ur ett postkolonialt perspektiv eller använda innehållsanalys för att problematisera deras beskrivningar av centralafrikaner.

Redogörelsen för tidigare forskning ska inte vara en ren uppräkningslista av titlar och författare, utan åtminstone innehålla kortare beskrivningar av vad författarna studerat och kommit fram till. Beskrivningen av forskningsläget kan till exempel vara kronologiskt eller tematiskt disponerad. Det betyder att du kan inleda med att diskutera den äldsta litteraturen och gå framåt i tiden. Alternativt kan du ta upp olika aspekter av ämnet på ett tematiskt sätt. Du kan till exempel börja med litteratur som behandlar frågor som ligger mycket nära ditt eget forskningsproblem, för att därefter behandla forskning om ämnen som ligger längre i från.

Ofta kan du i din forskningsöversikt inte redogöra för all forskning inom området. Det är viktigaste är att du förhåller dig till den senaste litteraturen om centrala ämnen, men det kan naturligtvis vara viktigt att också diskutera äldre litteratur. En bok som skrevs på 1930-talet kan faktiskt utgöra forskningsfronten eller åtminstone fortfarande vara mycket användbar. Redogörelsen för

forskningsläget ska avslutas med en reflektion om hur tidigare forskning förhåller sig till din forskningsfråga och vilken ny kunskap du bidrar med.

Hur finna tidigare forskning? Det brukar inte vara så svårt att hitta tidigare studier. Med internet och digitalt tillgängliga kataloger och databaser är problemet snarast att du hittar för mycket än för litet. På ett sätt har det aldrig varit lättare att finna böcker och artiklar som skrivits om ett ämne. Samtidigt kan det kännas som en störtflod väller över dig. Ett vanligt tillvägagångssätt när en uppsatsskrivare vill finna tidigare forskning är därför att börja leta i nyare översiktsböcker och undersöka vilka forskningsbidrag författarna hänvisar till där. Vill du syssla med någon aspekt av kristendomen under svensk medeltid kan du börja med att leta efter referenser och lästips i en nyutgiven översiktsbok om svensk kyrkohistoria. Med hjälp av denna information kan du gå vidare till mer specialiserade verk och se vad författarna i sin tur hänvisar till. Det är ett slags snöbollsmetod, där litteraturen blir större och större, men akta dig så att snöbollen inte blir alltför stor och trillar över dig.

Ett annat vanligt sätt att finna böcker och artiklar är naturligtvis att utgå från Uppsala universitetsbiblioteks hemsida (www.ub.uu.se). Där hittar du bibliotekets egen katalog (Disa), men där finner du också en länk till Libris, den nationella bibliotekskatalogen. Om du inte finner en bok på UUB, men noterar i Libris att den finns på ett annat svenskt bibliotek kan du kostnadsfritt beställa den som fjärrlån. Då får du den vanligtvis inom en vecka. Du kan också mot en kostnad beställa utomnordiska fjärrlån. Via UUB:s hemsida har du också tillgång till en mängd databaser. Där finns till exempel svenska Artikelsök och den internationella religionsvetenskapliga databasen ATLA. Via hemsidan har du dessutom tillgång till tusentals tidskrifter som är tillgängliga för nedladdning och utskrift, men många andra tidskrifter finns endast i tryckt form på biblioteket.

När du numera söker på begrepp eller personer på nätet dyker det nästan alltid upp en Wikipedia-artikel som första post. Även om många av dessa artiklar kan vara utmärkta ska de användas med försiktighet, eftersom du inte vet vad de som byggt samman artikeln är för några och vilken kunskap de har. Det är möjligt att de är ytterligt kunniga, men de kan också vidarebefordra dåligt underbyggda uppgifter och fördomar. En Wikipedia-artikel kan dessutom tas över av en eller flera författare som har intresse av att föra en viss tes, något som inte direkt är

ovanligt när det gäller religiösa fenomen. Att hänvisa till Wikipedia eller liknande sajter ger alltså inget starkt stöd för ett påstående och du bör använda dig av mer specialiserade skrifter. Däremot finns det ofta käll- och litteraturhänvisningar i Wikipedia-artiklarna som kan hjälpa dig att komma vidare. Det kan i synnerhet vara av betydelse om du skriver om samtida ämnen. Wikipedia är alltså inte av ondo, men artiklarna bör fungera som inspiration snarare än belägg för påståenden i din uppsats.

Att kunna lösa ett vetenskapligt problem kräver någon form av **källmaterial**, som är så pass omfattande att du kan besvara frågan, men inte alltför stort. Det ska vara möjligt att bearbeta det under den tid du har till ditt förfogande. En första fråga är därför: Finns det lämpliga källor? Är de för omfattande? Behöver du göra ett urval av möjliga källor och hur kan detta i så fall försvaras? Gränsen mellan källor och (forsknings)litteratur är inte alltid så självklar. Sven-Erik Brodds skrifter om diakonatet kan till exempel vara en del av ett forskningsläge, men de kan också fungera som primärkällor om ditt mål är att studera någon aspekt av hans teologiska tänkande. När du i inledningskapitlet skriver om dina källor är det alltid bra att börja med de viktigaste, mest centrala källorna och sedan förflytta dig till mer marginellt material.

Ett konkret exempel på hur källorna till uppsatsen kan diskuteras finns i uppsatsen om Kyrkobröderna som jag tidigare nämnde. Där skriver författaren:

Det material som använts för kapitel två och tre är huvudsakligen protokollsböcker, som finns bevarade i förbundets arkiv. Det gäller dels generalrådets protokollsbok och dels Uppsala första kårs protokoll. Som komplement till dessa har även korrespondens som inkommit till förbundet använts och även brev som skickats mellan medlemmarna. I det inkommande materialet återfinns förutom brev också handlingar inför generalkonvent och dylikt. Förbundets egen tidskrift, *Kyrkobröderna*, har analyserats i uppsatsens samtliga delar, men har fungerat som det centrala materialet i kapitel fyra. Det rör sig där om de nummer som utkom under 1925-1929, med vissa inslag av information från 1930. Ytterligare två tidskrifter har konsulterats i studien, *Församlingsbladet* och *Vår Lösen*. I den förra publicerades artiklar rörande Kyrkobröderna innan förbundet fick sin egen tidskrift och därför har nummer utkomna 1918-1924 varit av intresse för undersökningen. När det gäller *Vår Lösen* så har enstaka artiklar med anknytning till Kyrkobröderna analyserats för att bringa klarhet om förbundets arbete.

Källorna du använder ska vara författade på ett språk som du behärskar. Om det skulle visa sig att alla viktiga källor och i princip all speciallitteratur är på italienska, och du inte kan språket, är det heller inte möjligt att skriva om ämnet. Det räcker inte att hänvisa till allmän handbokslitteratur. Översättningar till andra språk kan vara möjliga att använda för vissa forskningsuppgifter. Det finns till exempel svenska översättningar av Teresa av Avilas texter från spanska och översättningar av Martin Luthers texter från latin eller tyska till engelska eller svenska, som mycket väl kan användas i vissa sammanhang. Men om du ska göra en noggrann studie av ett fenomen, som kräver förståelse av termer och uttryckssätt, räcker det inte med översättningar. Detta kan du diskutera med din handledare.

Otryckta källor kan till exempel vara handskrivna och maskinskrivna dokument eller för den delen digitala utskrifter som vanligen förvaras på en arkivinstitution eller i ett biblioteks handskriftsavdelning. Jag kommer att ägna lite mer plats åt otryckta källor, eftersom studenter ofta är mindre vana vid att arbeta med denna typ av material. I Sverige finns åtskilliga arkivinstitutioner. Exempel är Riksarkivet i Stockholm, Uppsala landsarkiv och Svenska kyrkans arkiv i Uppsala. Dessutom finns otryckt material på vissa bibliotek, inte minst Uppsala universitetsbibliotek, Lunds universitetsbibliotek och Kungliga Biblioteket i Stockholm. Ofta är det otryckta materialet unikt även om det naturligtvis kan finnas kopior på andra arkivinstitutioner eller biblioteket. Ett exempel: det brev som teologen och orientalisterna Gustaf Knös skrev till sin bror Carl Johan den 23 mars 1805 finns bara på ett ställe (Uppsala universitetsbiblioteks handskriftsavdelning).

På en arkivinstitution ordnas i regel materialet i enlighet med den så kallade proveniensprincipen – ursprungsprincipen. Det betyder bland annat att man inte blandar handlingar från olika arkivbildare, till exempel församlingar och samfund. Man blandar till exempel inte handlingar från Bibeltrogna Vänner med EFS, eller handlingar från EFS i Skellefteå med EFS i Bureå. Det ordnade arkivet ska istället i största möjliga mån vara en avspiegling av den specifika verksamhet som en arkivbildare har haft och innehålla skriftliga avtryck av denna verksamhet. Samtidigt är det viktigt att tänka på att alla handlingar som en person eller organisation producerat under sin existens vanligen inte bevaras för eftervärlden. I

stora organisationer sparas bara en liten del av materialet, kanske endast någon eller några procent. Resten gallras (slängs) för att inte de egna arkiven och i förlängningen arkivinstitutionerna ska svämma över. Ibland finns principer för vilken typ av handlingar som ska gallras. För offentliga institutioner är gallring reglerad i lag, men när det till exempel gäller ett samfunds eller förenings arkiv är gallringen ofta ganska slumpmässig. Detta är viktigt att känna till, eftersom det alltid skapar en osäkerhet vid analysen av ett material.

I organisationers, till exempel föreningars eller samfunds, arkiv kan det finnas olika typer av handlingar som styrelseprotokoll, räkenskaper, korrespondens och ämnesordnade handlingar. Vad arkivet innehåller anges i en arkivförteckning. I regel är offentliga arkiv förtecknade enligt allmänna arkivsystemat, där till exempel bokstaven A står för protokoll och G för räkenskaper. Varje volym i arkivet har ett signum. A1:2 kan till exempel vara årsmötesprotokoll 1896-1924 och G1:3 kan vara räkenskaper för 1900-1903. Andra typer av arkiv kan vara förtecknade på helt andra sätt.

Det otryckta material som förvaras i biblioteken är inte sällan personarkiv, alltså handlingar som bevarats från en persons eller familjs liv. I Uppsala universitetsbibliotek finns till exempel ärkebiskop Nathan Söderbloms omfattande arkiv. En viktig del av personarkiv brukar vara brev. Inte sällan är dessa förtecknade i detalj. I personarkiv kan serier av inkomna brev till exempel vara ordnade efter avsändarens efternamn. Ibland är arkiven inte speciellt välordnade och då kan du behöva gå igenom många volymer för att hitta intressanta uppgifter.

Den nationella arkivdatabasen (NAD) är en god ingång för att finna otryckt material, se <http://sok.riksarkivet.se/nad>. Där kan du till exempel söka efter ett visst samfunds arkiv eller en enskild persons handlingar. Genom att logga in på NAD via Uppsala universitetsbibliotek (se databaser) kan du också få tillgång till mycket inskannat material, till exempel kyrkböcker.

Tryckta källor kan naturligtvis vara av många olika slag. Det kan handla om kyrkomötesprotokoll, publicerade samlingar av medeltida svenska dokument, liturgiska texter, dagstidningar, tryckta predikningar, konfirmandhandböcker, psalmböcker eller en enskild teologs skrifter. Till skillnad från de otryckta källorna finns dessa skrifter oftast i flera bibliotek, även om vissa äldre böcker kanske bara har bevarats i ett enda exemplar.

Internets oerhörda expansion under det senaste kvartssekklet har på många sätt revolutionerat möjligheten att bedriva forskning och det blir vanligare att hänvisa till *internetkällor*. En aspekt är att många böcker, inte minst äldre litteratur, har skannats in och gjorts tillgängliga för nedladdning och utskrift. Att en bok är inskannad och finns tillgänglig på nätet gör den egentligen inte till en internetkälla. Den finns i fysisk form på bibliotek och i din litteraturlista behöver du inte ange att du har funnit den på till exempel googlebooks.com eller archive.org. Du kan förteckna den som en vanlig bok. På samma sätt är det med artiklar i tidskrifter som också finns i tryckt form. Då förtecknar du den på samma sätt som du gör med andra artiklar, även om du läst den i digital form.

Däremot finns det naturligtvis en oöverskådligt stor mängd texter som endast finns på nätet. Det kan till exempel handla om predikningar eller ett samfunds självpresentation på sin hemsida och då ska du hänvisa till webb-sidan.

En uppsats kan också bygga på *intervjuer*. Till skillnad från otryckta källor som brev och tryckta källor som missalen, som existerar oberoende av dig, innebär intervjuer att du skapar ett material som tidigare inte funnits. Oftast används intervjuer för att få fram personers uppfattningar om en viss fråga och inte för att få kännedom om sakuppgifter som du lätt kan finna på annat sätt, till exempel i tryckta källor. Ibland kan det dock vara nödvändigt att använda sig av intervjuer för att få fram sakuppgifter. Det kan till exempel handla om en församlings framväxt som inte dokumenterats i skriftlig form.

Liksom andra källor kräver intervjuer ett källkritiskt bearbetande, men själva idén med att göra intervjuerna kan just vara att du vill veta hur en grupp människor uppfattar en predikan eller hur de ser på utvecklingen av ämbetssynen i ett samfund under de senaste decennierna. Den viktigaste källkritiska frågan blir därför kopplad till ditt urval av intervjupersoner och vad du frågar dem om. Vilka du frågar och hur du frågar påverkar vilka svar du får. Intervjuerna ska helst spelas in och transkriberas, så att de fungerar som vilka texter som helst.

Metoden är tydligt kopplad till materialet. Metodfrågor rör hur du får tag i, väljer, avgränsar, läser och presenterar materialet. I denna lathund blir mina resonemang om metod mycket allmänna och för uppgifter om specifika metoder hänvisar jag till *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*, som tar upp en mängd olika metodiska perspektiv.

En grundläggande metodisk fråga är *Hur få tag i materialet?* Om du använder otryckta eller tryckta källor behöver du inte redogöra för hur du gått till (att du gått till ett bibliotek ...), men detta är mycket viktigt om du till exempel arbetar med intervjuer.

Frågan om *urval* är däremot alltid viktig. För att ta några exempel. Är det möjligt att läsa all bevarad korrespondens som en person varit inblandad i? Finns det möjlighet att göra en tidsmässig avgränsning eller bara inkludera korrespondensen mellan vissa personer? Är det möjligt att läsa alla nummer av en missionstidning mellan 1890 och 1900 för att undersöka hur författarna beskriver den norska missionen på Madagaskar eller räcker det med att göra nedslag 1890, 1895 och 1900? Är det kanske möjligt att studera alla volymerna men att bara använda sig av en typ av artiklar, till exempel rapporter från missionärer på fältet?

Ännu ett exempel: Har en teolog skrivit tio böcker och ett hundratal artiklar är det nödvändigt att göra en avgränsning av materialet. Kanske finns det några av böckerna och artiklarna som är extra viktiga för ditt vidkommande? Om du till exempel ska studera vad en viss teolog skrivit om dopet kanske det finns mängder av artiklar som inte har någon som helst betydelse för din frågeställning. Kanske finns det också artiklar som är i princip identiska.

Frågan om *hur du ska läsa materialet* är också en del av metoden. Källkritik är en grundläggande metod: ”Den Historiska Metoden”. Det har funnits en naiv uppfattning att om en forskare bara tillämpar källkritikens regler når hon något slags total sanning. Det handlar istället oftast om att argumentera för tolkningar. Källor är sällan entydiga. Källkritiska överväganden blir inte minst aktuella om du arbetar med otryckt material. Exempel på frågor du kan ställa dig när du tar ställning till uppgifter i en källa är: Är det en originalkälla eller en senare kopia? Vem har skrivit? Bygger det som personen påstår på egna iakttagelser eller redogör personen för vad någon annan sett och hört? Vad har personen för intresse av att skriva som hon gör (tendens)? Tendensen kan i själva verket vara det mest intressanta och det är kanske just den du vill komma åt.

Internetkällor behöver också granskas noggrant ur källkritisk synvinkel. Vad har dokumentet du hänvisar det för status? Vad är det för typ av material? Vet du vem som skrivit?

Vad är vetenskapliga **teorier** för något? Det kan betyda väldigt olika saker. Det finns små och stora teorier, där de små teorierna ligger närmare det empiriska materialet. En basal teoretisk verksamhet är begreppsdefinitioner. I uppsatsens inledning ska centrala begrepp definieras och betydelsen av de analytiska begreppen ska inte skifta under uppsatsens gång. Detta är en del av den precision som ska känneteckna det vetenskapliga skrivandet. Att använda sådana analytiska begrepp tydliggör skillnaden mellan objektsspråk, som är hur dina egna källor uttrycker sig, och analyspråk, som du använder för att tolka innehållet.

En något större teori är att redogöra för en modell som en annan forskare utvecklat och som du vill tillämpa på ditt material. Låt mig ta ett konkret exempel. Om du skriver en uppsats om hur en grupp svenska pingstvännen beskriver sin omvändelse bör du använda en teoretisk modell om hur konversion och konversionsberättelser brukar se ut. I detta sammanhang kan det till exempel vara lämpligt att redogöra för Lewis Rambos modell om konversion som en flerstegsprocess, där sju olika faktorer samspelar. Rambos modell kan du sedan jämföra med det empiriska material som du samlat in från svenska pingstvännen.

Jag vill ta ytterligare ett exempel på hur en stor teori kan användas på ett specifikt material genom att citera ett långt utdrag ur en masteruppsats i Kyrko- och missionsstudier om söndagsskolans och barn gudstjänstens framväxt i Västerås stift. Efter en diskussion om uppsatsens pastoralhistoriska perspektiv presenterar författaren ett mer allmänt teoretiskt perspektiv, som berör förhållandet mellan aktör och struktur i en historisk utveckling:

Uppsatsen vill bidra med ett nytt perspektiv genom en teoretisk utgångspunkt som lyfter fram strukturer, i form av resurser, som antingen begränsar aktörerna eller möjliggör för aktörerna att uppnå sitt bestämda mål. Det ska här inledningsvis uppmärksammas att begreppen *aktör* och *struktur* är vida använt både inom det historiska och sociologiska forskningsområdet, och att jag inte här ämnar gå in i alla diskurser och tolkningar av dessa begrepp. Jag avgränsar mig här till att skriva hur begreppen ska användas och tolkas i denna uppsats. Statsvetaren Bo Rothstein definierar en *aktör* som en som ”har vissa intressen (preferenser, värden, värderingar, strävanden...) vilket leder till att hon uppställer vissa mål och söker agera så att hon med minst möjliga resursinsats når dessa mål”. En aktör är med andra ord en enskild person, eller en homogen organiserad enhet, som har bestämda mål som denna ständigt söker att uppnå. Genom det pastoralhistoriska perspektivet betraktas i denna uppsats de enskilda församlingarna som aktörer som har bestämda mål. Dessa aktörer har bland annat det

bestämda målet att se till att alla sina medlemmar - däribland de döpta barnen – får en kristlig fostran. En struktur är, enligt Rothstein, istället de spelregler som de enskilda aktörerna verkar inom. En aktör har inte tillräcklig frihet att göra vad den vill, den är istället bunden av strukturer och tillgången eller avsaknaden av *resurser*.

Inom den historiska och sociologiska diskursen pågår ständigt en diskussion om hur stor betydelse *aktör* och *struktur* ska få i förklaringar av ett historiskt skeende eller ett nutida fenomen. Den kyrkohistoriska forskningsdisciplinen utgår från att det i historien har funnits en ömsesidig påverkan mellan kyrka och samhälle, alltså aktör och struktur. Kyrkan och det kristna budskapet har påverkat samhället, men samhället har i sin tur även påverkat kyrkan och det kristna budskapet. Statsvetaren Björn Johnson har i en artikel redovisat hur synen på aktörer och strukturer har förändrats med tiden i den samhällsvetenskapliga forskningen. Han argumenterar för att den idag rådande synen - att det finns ett slags ömsesidig beroende mellan aktörer och strukturer - har växt fram i polemik mot ett tidigare perspektiv som ensidigt framhållit strukturer eller aktörer som oberoende faktorer i ett händelseförlopp.

Jag vill i denna uppsats framhålla det som den nutida sociologen Anthony Giddens har argumenterat för, nämligen att varje analys av ett fenomen i samhället måste kombinera existens av medvetna aktörer och de existerande strukturer som dessa aktörer är inplacerade i. Lika sant som en struktur begränsar och styr aktörens handlande och tänkande så formar och skapar de olika aktörerna de strukturer som de själva är inplacerade i. Strukturer är de spelregler som aktörerna skapar men som de även måste förhålla sig till. I kombination med det pastoralhistoriska perspektivet vill denna uppsats teoretiska utgångspunkt därför knyta samman skeendet på nationell nivå och på stiftsnivå med dess konsekvenser på lokal nivå. Jag vill alltså undersöka varför prästerskapet i Svenska kyrkan, som enskilda aktörer, startade kristen fostran-verksamheter åren efter sekelskiftet genom att undersöka hur spelreglerna för aktörerna förändrades under samma tid.

För att de enskilda aktörerna ska kunna uppnå sina mål behöver aktören förutom sin vilja - som är påverkad av omgivande strukturer - även ha tillgång till en tillräcklig mängd *resurser*. Det räcker inte med att aktören har en vilja att förändra, den måste även ha tillräckligt med resurser för att ha möjlighet att agera på ett annat sätt. En resurs är med andra ord en typ av struktur som begränsar eller möjliggör, samt formar och styr, aktörens handlande och tänkande. En resurs är det redskap som aktören använder för att nå sina mål. En aktör kan inte nå sitt mål om den inte har tillräckligt många resurser till sitt förfogande. För att uppnå sitt mål att fostra sina döpta medlemmar behöver de enskilda församlingarna tillgång till olika typer av resurser. Om den enskilda aktören inte har tillräckligt med resurser till befogande uppstår en *resursbrist* som aktören på ett eller annat sätt måste förhålla sig till. Denna process har inom den sociologiska maktforskningen fått benämningen *förhandling*. Resursbrist är det som begränsar aktörens rörelsefrihet att uppnå sitt bestämda mål. Men å andra sidan är det de enskilda aktörerna som själva är med och skapar nya resurser som gör att aktören kan komma närmare sitt bestämda mål. Det finns en slags ömsesidig påverkan

mellan den medvetna aktören med bestämda mål och tillgången till resurser som aktören är i behov av.

I detta långa utdrag ur masteruppsatsen presenterar författaren några teorier om aktör och struktur, men är också mycket klar över hur han kommer att använda de teoretiska ansatserna i sin egen uppsats. När du beskriver teorier ska du alltså ställa dig frågan: Vad har du för nytta av de teoretiska resonemangen du presenterar i din inledning? Det bästa är om du diskuterar fördelar och nackdelar med en viss teori. Det är också att föredra att du redogör för ett litet antal teoretiska infallsvinklar och verkligen använder dig av dem uppsatsen, än att du går igenom många teorier, som du sedan inte brukar i någon nämnvärd utsträckning. I slutet av beskrivningen av de teoretiska aspekterna bör du göra ett val och redogöra för vad du kommer att använda dig av.

Jag vill ta ytterligare ett exempel, som är ett utdrag från en längre teoretisk diskussion om kristen maskulinitet, speciellt den så kallade remaskuliniseringen. Den är hämtad från uppsatsen om Kyrkobröderna och visar hur författaren förhåller kopplar sitt eget material till en mer allmän teori.

Den så kallade remaskuliniseringen av kristendomen gjordes, enligt den tyske historikern Olaf Blaschke, möjlig genom den andra konfessionella eran som rådde i stora delar av Europa under 1830-1960. Den möjliggjorde bruket av vad som uppfattades som traditionellt manliga dygder i det religiösa livet och Blaschke påvisar att decennierna kring sekelskiftet visar tydliga tecken på remaskulinisering av kristendomen i den tyska kontexten. Begreppet remaskulinisering anspelar också på att det tidigare i historien har funnits en maskulinitets guldålder, vilken nu eftersträvades igen – det gällde att återgå till de förhållanden som rådde förr, när kristendomen var manligare. En era som i den tyska remaskuliniseringsprocessen ansågs manlig var reformationen, med Luther som en god förebild för den manliga kristendomen. Detta till skillnad från 1700-talet, vilket snarast ansågs vara kvinnligt. Att söka efter den sanna manligheten i historien var ingenting nytt, utan är ett inslag i konstruktionen av manlighet som går att spåra så långt tillbaka som hos Geoffrey Chaucer (omkring 1343-1400).

I centrum av denna remaskulinisering stod en spridning av bilden av mannen som en modig och hård soldat för Kristus – militära metaforer hörde till vanligheterna och skulle tilltala vad som ansågs vara männens medfödda krigiskhet. Blaschke noterar fyra centrala strategier för remaskuliniseringen. Det handlade först om att (1) förena kristna och manliga egenskaper genom att koppla det som ansågs vara traditionellt manliga sociala dygder till

kristna ideal. Den andra strategin var att (2) anpassa sig till den hegemoniska kulturen och ge den en specifik kristen form. Strategin inbegrep också att (3) omkoda det som ansågs vara traditionellt manliga respektive kvinnliga egenskaper – den veke gudstjänstbesökaren lyftes fram som en stark hjälte och den som uteblev ansågs inte modig nog att dyka upp. Den sista och enligt Blaschke mest framgångsrika strategin var (4) att instrumentalisera manligheten i den kristna kontexten, det vill säga ta vara på aktiviteter och egenskaper som ansågs vara traditionellt manliga och insätta dessa i den kristna kontexten. Männerna skulle förvisso gå i kyrkan, som alltmer uppfattades som en kvinnlig sysselsättning, men de skulle samtidigt vara aktiva i den offentliga sfären – i pressen, skolan och politiken. De skulle med andra ord fortsätta vara män, i vad som antogs vara ordets traditionella mening.

Remaskuliniseringen kan enligt Blaschke ske antingen latent eller manifest. Det förra innebär att det inte finns några explicita intentioner att genomföra en remaskulinisering, det är snarare ett implicit mål eller rentav en biprodukt. Den manifesta remaskuliniseringen karakteriseras å sin sida av en synlig strävan att genomföra en remaskulinisering – det blir ett mer uttalat förhållningssätt.

För att undersöka hur Kyrkobröderna var en del av remaskuliniseringen av kristendomen anläggs två teoretiska perspektiv. Å ena sidan ett perspektiv som belyser kristendomen i ett pluralistiskt samhälle och å andra sidan ett om strategier för att trygga en manlig identitet när den utsätts för hot. Det första perspektivet utgår från det faktum att kristendomen under den berörda perioden förlorade sin särställning i samhället och med tiden kom att representera bara ett av många sätt att se på och förklara världen. Samhället blev alltmer pluralistiskt, vilket i västvärlden, enligt den tyske kyrkohistoriken Hartmut Lehmann, ledde till dels avkristning och dels kristen väckelse respektive kyrklig mobilisering. Som ett led i denna mobilisering skedde en remaskulinisering av kristendomen.

I **dispositionen** anger du kortfattat hur hela uppsatsen är upplagd. Den ska vara ett stöd för läsaren, så att hon vet vad hon har att vänta sig. Det handlar i viss mån om att avslöja lösningen på problemet. En akademisk uppsats är ingen deckare. Läsaren ska åtminstone i stora drag känna till historien på förhand. Dispositioner kan vara av olika slag, exempelvis tematisk, kronologisk eller ofta en kombination av olika principer. Kanske är det lämpligt att ett kapitel är strikt kronologiskt upplagt, medan ett annat är tematiskt och ett tredje jämförande. Du behöver alltså inte använda samma princip i alla kapitel.

Under rubriken ”disposition” i inledningskapitlet ska du kortfattat presentera den princip eller de principer du använder dig av. Du ska där också redogöra för hur de olika kapitlen bidrar till lösningen av problemet. Det ska alltså bli klart för

läsaren att varje del har en roll att spela för helheten och att texten följer en noga uppjord plan och att det finns en tydlig röd tråd.

Jag vill ge ett exempel på en disposition, hämtad från en uppsats om den svenskkyrkliga prästen Ivar Rhedins förhållningssätt till nationalsocialismen mellan 1934 och 1945, vilken är tydligt tematisk:

Kapitel två klarlägger situationen i Sverige och i Svenska kyrkan under den aktuella perioden samt ger en beskrivning av Ivar Rhedin och tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten*. I kapitel tre till åtta belyser jag Rhedins tankar om det tyska nationalsocialistiska partiets intåg i den kristna kyrkan, nationalsocialismens antisemitism, Hitlers krigsföring i Europa samt Hitlers död och Tysklands kapitulation. Detta framkommer i undersökningen genom en historisk bakgrund samt genom en analys av Rhedins åsikter i sin kolumn *Från vår horisont/Horisonten* angående den tyska kyrkostriden, Kristallnatten, invasionen och ockupationen av Norge, de norska prästernas nedläggande av sina ämbeten som en protest mot nationalsocialismens inträde i den norska kyrkan samt Hitlers död och Tysklands kapitulation. Kapitel tre till sju innehåller också den svenska nationalsocialistiska tidningens, *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten*, åsikter kring varje händelse.

I den avslutande delen av undersökningen diskuteras och jämförs Rhedins åsikter med tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten* åsikter kring händelserna och undersökningens definition av nationalsocialist appliceras på Rhedin utifrån hans åsikter som framkommer i hans kolumn *Från vår horisont/Horisonten*.

För att summera ska innehållskapitlet alltså innehålla följande delar: inledande text, syfte och frågeställning(ar), tidigare forskning, källor, metod, teori och disposition. Alla dessa delar ska vara med, men de behöver inte nödvändigtvis komma i denna ordning. När allt detta är sagt bör du tänka på att du knappast kan skriva en färdig version av inledningskapitlet och sedan slutföra uppsatsen kapitel för kapitel. Inledningskapitlet och avslutningskapitlet är ofta de delar som slutförs allra sist även om du har gjort ett noggrant utkast till inledningskapitlet redan från början. Och viktigast av allt: det du skriver i inledningen ska tillämpas i resten av uppsatsen.

6. Uppsatsens huvudtext

Med huvudtext menar jag alla uppsatsens delar förutom det inledande och avslutande kapitlet. Uppsatsen är uppdelad i ett antal **kapitel**. I en kortare uppsats finns ofta ingen anledning att dela upp texten i en mängd kapitel. Kapitlen bör vara numrerade. Varje kapitel kan i sin tur delas upp i delkapitel, som också kan numreras, men det är inte nödvändigt. Använd dock inte för många nivåer (mitt råd är högst två numrerade, till exempel 2.3). Ett delkapitel som heter 4.3.7 eller till och med 3.3.2.8 är aldrig att föredra. Det ger texten en listliknande form.

Det första kapitlet som följer efter inledningskapitlet brukar vara något slags bakgrund. Detta bakgrundskapitel ska inte vara för långt, men samtidigt bör det innehålla uppgifter som läsaren behöver för att sätta in din forskningsfråga i ett större perspektiv och få nödvändig kunskap. Tänk på att inte göra för många utvecklingar, utan ha alltid forskningsfrågan framför dig. Tänk dessutom på vem du skriver för. Din primära målgrupp är medlemmarna av seminariet som åtminstone läst en B-kurs i Kyrko- och missionsstudier. Samtidigt är de vanligen inte specialister på just ditt område. Försök därför avgöra vad personer med denna bakgrund kan behöva för information för att förstå det du vill skildra.

Efter inledningen och eventuellt bakgrundskapitel följer ett antal kapitel som följer den dispositionsprincip eller de dispositionsprinciper som du utvecklat i ditt inledningskapitel. Varje kapitel ska inledas med en kort beskrivning av vad det innehåller. Det ska klart framgå vilken som är huvudtanken med avsnittet. Kapitlet ska avslutas med en sammanfattning av det viktigaste du kommit fram till. Denna sammanfattning behöver inte heller vara omfattande.

Styckena är de delar som uppsatsavsnitt (kapitel och delkapitel) är uppbyggda av. Styckesindelningen ska inte vara slumpartad, utan du ska ägna viss tankemöda åt hur du styckar upp texten på ett bra sätt. Hur långa ska stycken vara? Ibland ser man författare som delar upp sin text i mängder av stycken, så att dessa kanske inte blir mer än tre rader. Ibland kanske en hel sida består av ett enda stycke. Inget av detta är att föredra. Det finns ingen absolut regel, men jag menar

att tre-fem stycken per sida är lagom. Texter blir inte mer lättlästa om styckena är väldigt korta, men väldigt långa stycken gör texten tungläst.

Resonemanget i ett stycke ska på ett tydligt sätt höra ihop och det ska också vara möjligt att se den röda tråden mellan styckena. Det är att föredra att du i ett stycke lyfter fram det viktigaste du vill säga på ett tydligt sätt. Det kan finnas en så kallad kärnmening. Denna kärnmening sammanfattar resonemanget i stycket på ett koncist sätt. Den kan med fördel komma först i stycket och sedan utvecklas i mer detalj. Att helt strikt arbeta med kärnmeningar kan vara svårt, men jag menar att det är ett mycket effektivt sätt att skriva bra vetenskaplig text.

En väsentlig del av en vetenskaplig uppsats består i att **argumentera**. Det gäller att bygga upp hållbara argument, presentera tolkningar och ifrågasätta andras argument och tolkningar. Målet är naturligtvis att läsaren ska övertygas av dina argument. Det ska åtminstone vara möjligt att pröva och värdera dem. Det finns bra och dåliga argument och allt däremellan och du ska försöka presentera dina tankar på ett så övertygande sätt som möjligt.

Argument är något annat än allmänt tyckande. Tänk att du skriver för en välvillig, men ändå skeptisk läsare. Exempel på analysmarkörer är: ”Av detta följer”, ”Min slutsats är”, ”Skälen till detta är B och C” och ”Mitt främsta motargument är D.” Även om du inte ska vara rädd för att påstå saker bör osäkerhet markeras, till exempel: ”Det är troligt att E har rätt när hon skriver F” och ”Det är rimligt att G har rätt när hon tolkar texten på detta sätt.” Dock är det inte bra om för många ”troligen” och ”möjligen” som staplas på varandra. Då blir argumentationen svag eller till och med obefintlig. I del III av sin bok behandlar Booth, Colomb och Williams argumentationskonsten i detalj.

Att **referera** är en annan central vetenskaplig verksamhet. Det betyder att med egna ord redogöra för vad någon annan skrivit om ett fenomen eller vad som står i en källa. Ett referat ska inte ligga alltför nära originaltexten och vara ett slags halvcitat. Om detta görs genomgående blir det farligt nära plagiat, vilket är mycket allvarligt. Det finns andra saker att tänka på när du refererar. Om du skriver om ett historiskt ämne bör du akta dig för att använda dig av ett arkaiserande – föråldrat – språk. Om du skriver om sjuttonhundratalet ska inte ditt språk präglas för mycket av språket i källorna. Sådan ”tidsfärg” blir mest fäinig.

Texten ska heller inte innehålla alltför många språkliga bergochdalbanor, där till exempel utläggningen av teorier rör sig på en mycket hög språklig nivå, medan andra delar närmar sig talspråket eller historieberättandet. Försök alltså hålla en så jämn nivå som möjligt genom hela uppsatsen. Om du till exempel använder texter på engelska som källor bör du akta dig så att språket och ordvalen inte blir för tydliga, så att läsaren kan gissa att det är en engelsk text du utgår ifrån. Du ska alltså inte använda så kallade anglicismer utan alltid skriva idiomatisk svenska.

Referatmarkörer, alltså ord som signalerar att du refererar någons uppfattning, är verb som ”anser”, ”menar”, ”föreslår” och ”diskuterar”. För att ta ett fiktivt exempel:

Bertil E. Karlsson menar sin artikel att församlingskyrkan i Knäckebröhult började projekterades under 1962, men stod färdig först 1965. Annie Bergström skriver dock att det inte förhåller sig på detta sätt, utan att Karlsson på viktiga punkter missförstått källmaterialet. Med hjälp av kyrkorådsprotokoll och inbjudningsbrev, kan hon visa att församlingskyrkan i själva verket invigdes så tidigt som 1959.”

Ett annat exempel på hur du kan referera är följande fiktiva referat:

I ett brev från kyrkoherde Sven Anderberg till jägmästaren Axel Pettersson, daterat i mars 1858, framkommer att han ansåg att vägkvaliteten och mängden skog var viktiga anledningar till att sockenkyrkan byggdes på Trollberget och inte på Tomtekullen.

Att **citera** innebär att exakt återge en text från en källa eller från sekundärlitteratur. Citat bör kontrolleras noggrant så att allt, intill minst komma, blir rätt. Stavningen i äldre texter ska respekteras. Citat på engelska kan du utan vidare återge i original, utan översättning. Om du citerar texter på andra språk ska du översätta dem, men det är bra om du då samtidigt anger originaltexten i fotnoten. En egen översättning är i egentlig mening inte ett citat.

När ska du citera och när ska du referera? En grundläggande inställning bör vara att inte citera speciellt mycket. Detta gäller inte minst citat ur sekundärlitteratur. Om en text citeras måste den ha en funktion. Det kan handla om att den innehåller formuleringar som kan fungera som utgångspunkt för vidare diskussion. Citaten ska alltså inte hänga fritt utan måste kommenteras i den

löpande texten. Om en uppsatstext är till bredden full med långa citat kan läsaren lätt undra vad författaren egentligen bidragit med själv.

Kortare citat markeras med citationstecken, alltså ”xxx xxx”. För längre citat (över fyra-fem rader) ska du använda blockcitat. Det innebär att du gör ett indrag i texten och att texten skrivs med mindre storlek än den vanliga löpande texten. Om den vanliga texten är skriven med 12 punkter ska blockcitatet vara skrivna med 10 punkter (se formatmall). Detta görs för att det ska vara uppenbart för läsaren att det handlar om ett citat. När du använder dig av blockcitat ska du inte samtidigt använda dig av citationstecken.

Om du finner det nödvändigt kan du utesluta delar av en längre text, men då måste du tydligt markera att du hoppat över ord eller meningar. Om du uteslutit enstaka ord brukar det anges med tre punkter inom hakparentes [...] Längre överhoppade passager, till exempel ett helt stycke, markeras med tre streck inom hakparentes [- - -]. Tänk på att sådana uteslutna passager absolut inte ska innebära ett strategiskt val. Du får inte utesluta stycken för att de tyder på något annat än det du vill bevisa.

Ibland kan det vara nödvändigt att notera uppenbara fel eller felstavningar i de citerade texterna för att visa att du är medveten om dessa problem. Detta markeras i regel med ett utropstecken inom hakparentes, till exempel ”varrför [!]” eller genom att skriva det latinska ordet för ”(just) så” med utropstecken, till exempel ”varfför [sic!]”. En uppenbar felskrivning kan också markeras inom hakparentes, till exempel ”prä[s]t”.

7. Uppsatsens avslutning

I uppsatsens avslutande kapitel ska du dels sammanfatta dess innehåll, dels tydligt besvara din forskningsfråga/forskningsfrågor. **Sammanfattningen** är en redogörelse för vad du gjort i uppsatsen. Denna behöver inte vara så lång och du bör ta fasta på de viktigaste aspekter som du har presenterat i din studie. **Slutsatser** utgör svaret/svaren på din fråga/dina frågor. De ska naturligtvis ha en tydlig koppling till forskningsfrågan som du angav i ditt inledande kapitel.

I det avslutande kapitlet ska inga nya uppgifter tillkomma. Det ska bara innehålla det du kommit fram till i uppsatsens tidigare delar, men i det avslutande kapitlet kanske du uttrycker resultatet ännu tydligare.

8. Referenssystem

En viktig aspekt av det vetenskapliga skrivandet är att ge belägg för saker som du påstår eller redogör för. Detta gör du genom att hänvisa till källor och litteratur i fotnoter som förhåller sig till information i en käll- och litteraturförteckning. I Kyrko- och missionsstudier är det gängse sättet att ange referenser att använda **fotnoter**.

I andra ämnen är det vanligare med referenser inom parentes i den löpande texten (Hansson 2003), men det bör undvikas i vårt sammanhang. I andra sammanhang används slutnoter, men fotnoter är mer praktiskt i en uppsats. Då är det lätt att hela tiden avgöra vad som utgör belägget för ett visst påstående, utan att läsaren behöva bläddra fram och tillbaka.

När behövs noter? Noter bör alltid användas när du redogör för innehållet i en källa eller för påståenden som en annan forskare gjort. Märk väl att du dessutom alltid ska ha en not direkt efter ett citat. Du bör normalt ha minst en not i varje stycke. Undantaget är om ett helt stycke består av dina egna resonemang. Noter ska vanligen sättas efter en punkt. Det kan ibland finnas anledning att ha flera noter i en mening, men det är inte att föredra. Om det trots allt är nödvändigt ska fotnoten sättas efter ett komma. Fotnoterna ska innehålla referenser till källor och litteratur och du bör undvika att skriva längre texter där. Om en text är viktig i sammanhanget är det bättre att flytta upp den till den löpande texten.

I fotnotshänvisningar till *tryckta källor och litteratur* använder vi oss av det modifierade Harvardsystemet, som är såväl enkelt som platsbesparande. I enlighet med detta system anges författarens efternamn följt av publikationens utgivningsår och sidnummer: Hansson 2003:45 eller Hansson & Svensson 2008:45-48, alternativt Hansson 2003, sid. 45 eller Hansson & Svensson 2008, sid. 45-48. Om du använder flera verk av en författare som publicerats samma år ska du referera till dem som Hansson 2003a, Hansson 2003b, och så vidare. Vilket verk som är a respektive b ska framgå av käll- och litteraturförteckningen. I

fotnoterna ska du aldrig använda förkortningar som a.a. (anfört arbete), ibid. (på samma ställe), som man inte sällan ser i äldre litteratur. Det är så lätt att det blir fel om du lägger till nya noter. Dessutom sparar du ingen plats. Om du använder en bok där ingen författare eller utgivare angetts, till exempel *Knäckebröhults missionsförening 60 år*, utgiven 1982 kan din hänvisning i noten se ut på följande sätt: *Knäckebröhults missionsförening* 1982:56-72, alternativt *Knäckebröhults missionsförening* 1982, sid. 56-72. Se dock till att du använder en konsekvent förkortning av titeln.

Fotnotshänvisningar till *otryckt material* ser annorlunda ut. Eftersom handlingarna har konsulterats på en viss arkivinstitution och oftast är unika, måste fotnoterna innehålla mer information. I noten ska du ange arkivinstitutionen (eller dess akronym, till exempel RA för Riksarkivet), arkivbildarens namn, volymens signum och, om möjligt, sidnummer. Dessutom ska du ange vad det handlar om för dokument. Ett exempel: RA, Knäckebröhults missionsförening, A1, sid. 54-56: Styrelseprotokoll 8/6 1942. Ett exempel på en referens till ett brev i Uppsala universitetsbibliotek är följande: UUB, X 296ai, brev från Gustaf Knös till Carl Johan Knös, 24/12 1793.

Fotnotshänvisningar till *intervjuer* ska innehålla kortfattad information om personens namn och datum för intervjun, till exempel ”Intervju med Synnöve Lundberg 12/4 2014”. *Internetreferenser* ska skrivas ut och du ska också ange när du har konsulterat sidan. Du kan också gärna ange författarens och dokumentets namn om detta är möjligt, till exempel ”Vad är svenska kyrkan”, <http://www.svenskakyrkan.se/troochandlighet/vad-ar-svenska-kyrkan> (läst 3/11 2014).

Alla källor och all litteratur som refereras i uppsatsen ska finnas med i **käll- och litteraturförteckningen**, som placeras sist i uppsatsen. Även om det kanske är självklart vill jag påpeka att förteckningen inte ska innehålla verk som inte refereras, men som du kanske har läst. Referenslistan ska alltså inte innehålla allmänna lästips. Om du använder otryckta källor ska dessa placeras först och få en egen rubrik. Däremot kan tryckta källor och litteratur placeras under samma rubrik. Intervjuer och internetkällor ska också ha egna rubriker.

När det gäller *otryckta källor* inkluderar du vanligen mindre information i käll- och litteraturförteckningen än i fotnoten. Till exempel

Uppsala universitetsbibliotek (UUB)

Gustaf Knös arkiv

Brev

Predikningar

Nathan Söderbloms arkiv

Dagböcker

Korrespondens

Uppgifterna om *tryckta källor och litteratur* (monografier, antologier, artiklar) i din referenslista innehåller däremot betydligt mer information än den som finns i fotnoten. En grundläggande regel är att den titel som du kan hitta i en bibliotekskatalog ska kursiveras. En enkel uppställning av de vanligast förekommande typerna av källor och litteratur är följande:

Monografi: Efternamn, förnamn. *Boktitel*, förlagsort: förlag, utgivningsår.

Burns, Kathryn. *Colonial Habits: Convents and the Spiritual Economy of Cuzco, Peru*, Durham: Duke University Press, 1999.

Monografi utan angiven författare eller redaktör: *Boktitel*, förlagsort, förlag, utgivningsår.

Knäckebröhults missionsförening 60 år, Alvesta: Ljus och frid, 1982.

Antologi: Efternamn, förnamn (red.), *Boktitel*, förlagsort: förlag, utgivningsår.

Olsson, Susanne, Olof Sundqvist & David Thurfjell (red.), *Zlatan Frälsaren och andra texter om religion och idrott*, Stockholm: Molin & Sorgenfrei, 2014.

Artikel i tidskrift: Efternamn, förnamn, "Artikelnamn", *Tidskrift*, volym.nummer (år), sid.

Choquette, Leslie. ”’Ces amazones du grand Dieu’: Women and Mission in Seventeenth-Century Canada”, *French Historical Studies* 17.3 (1992), sid. 627-655.

Artikel i antologi: Efternamn, förnamn, ”Artikelnamn”, i: redaktörens/redaktörernas namn (red.), *Boktitel*, sid., förlagsort: förlag, år.

Lundberg, Magnus, ”Guds sargade atlet: Isabel de la Encarnación och demonerna.”, i: Susanne Olsson, Olof Sundqvist & David Thurfjell (red.), *Zlatan Frälsaren och andra texter om religion och idrott*, sid. 218-232, Stockholm: Molin & Sorgenfrei, 2014,

Referenser till **internetkällor** ska vara exakta och du ska dessutom notera när du har konsulterat sidan, eftersom informationen kan ha reviderats eller tagits bort. Käll- och litteraturförteckningen innehåller alltså exakt samma information som fotnoten, till exempel ”Vad är svenska kyrkan”, <http://www.svenskakyrkan.se/troochandlighet/vad-ar-svenska-kyrkan> (läst 3/11 2014).

Om du inkluderar **intervjuer** i din käll- och litteraturförteckning räcker oftast att nämna informantens namn och datum för intervjun precis som du gör i fotnoterna, till exempel Synnöve Lundberg 12/4 2014. Eventuellt kan du kort förklara vad denna person har för yrke eller titel: Fil. dr Synnöve Lundberg. Ibland kan det vara nödvändigt att anonymisera intervjupersonerna. Då får du ange det fingerade namn du använder i uppsatsen, till exempel Magdalena 12/5 2014.

9. Språkanvändning

I denna del av handboken kommer mina egna prefenser att bli tydliga. Ännu tydligare än vad de varit i tidigare delar. När det gäller språkanvändning finns det onekligen saker som är rätt och fel enligt gällande svenska språknormer, men det finns annat som har med stilval att göra, och som är mer beroende av egna uppfattningar.

Inledningsvis kan det enkelt slås fast att orden i uppsatsen ska vara rättstavande och texten vara skriven i enlighet med svenska grammatiska principer. Nästan ingen kan skriva en fullständigt korrekt text ens på sitt modersmål, men det är nödvändigt att hela tiden försöka utveckla sin språkliga förmåga och gärna ta hjälp av någon som kan korrekturläsa. Nu är uppsatsskrivande inte bara en fråga om rättstavning och grammatik. Det är förmågan att skriva begripligt och, i den bästa av världar, njutbart för läsaren. Språket ska åtminstone inte skymma innehållet och argumenten. Det är i detta sammanhang viktigt att slå fast att texten bara fungerar om den är begriplig för en läsare som har ett seriöst intresse av att ta till sig den.

Hur förhåller sig *vetenskaplig text* till andra typer av texter? Det skiljer sig dramatiskt åt mellan vetenskapsområdena. Inom tekniska, medicinska och naturvetenskapliga ämnen är vetenskapliga texter oftast kortfattade, koncentrerade och innehåller många facktermer. Texter inom humaniora, inkluderat religionsvetenskap, ligger ofta närmare andra mer vardagliga texter, även om ämnena kan vara väl så komplexa och innehålla ett fackspråk som läsaren måste tillägna sig. Stilen ska varken vara alltför vardaglig eller alltför högtravande. Detta är två diken som det är lätt att falla ner i och de kan göra att skildringen blir oprecis och vag, respektive mycket svårförståelig och oklar. Målet är en text som kännetecknas av precision, koncentration, logisk organisation och begriplighet. Du måste alltid tänka på att du skriver för en konkret publik, inte bara för dig själv. I ditt fall är det i första hand kollegorna i uppsattsseminariet. Det är de som ska förstå och som du ska övertyga.

En grundläggande fråga att ta ställning till när du skriver är: Hur synlig ska uppsatsförfattaren vara? Ska du, och i så fall i hur hög grad, använda ”**jag**”? Det finns många uppfattningar i denna fråga. Vissa författare försöker till varje pris undvika att skriva ”jag”, men det är inte speciellt praktiskt att helt avstå från detta ord. Det kan helt enkelt vara svårt att förstå vem som menar vad och det finns alltid ett subjekt som gör något, även om författaren gör allt för att dölja det för läsaren. Det är till exempel *du* som väljer ämne, material, metod och teori. Det är inte texten eller uppsatsen som gör något val och därför är det i sådana sammanhang på sin plats att använda just ”jag”.

I vissa fall då uppsatsförfattare som undviker ”jag” ska ange ett subjekt använder de det inklusiva vi:et: ”Vi kommer här att studera” eller ”Vi har kommit fram till”. Detta är tack och lov ett mindre vanligt retoriskt grepp nuförtiden. Enligt min uppfattning ger det ett beskäftigt uttryck. Antingen handlar det om ett slags pluralis majestatis eller oklar subjektsanvändning, som kanske har mer med konventioner att göra än ett aktivt val. I vilket fall som är det inte ”vi” som ska studera något. Det är författaren. Och det är inte säkert att ”vi” andra kommit fram till samma sak som författaren. Om författaren till varje pris vill undvika att skriva ”jag” tvingas hon dessutom inte sällan till att använda mer eller mindre krystade passivformer, men det är ingen bra genomgående lösning och ska i möjligaste mån undvikas. Det enklaste och mest genomskinliga sättet är helt enkelt att använda rak ordföljd, så att läsaren lätt ser vem som menar vad och vem som skriver. Återigen: det finns alltid ett konkret subjekt även om du inte låtsas om det.

Å andra sidan finns det en risk att använda ”jag” alltför frekvent. Du behöver inte alltid skriva att ”jag tolkar det som om X menar Y”. Du kan mycket väl skriva ”X menar”, ”X anser”, ”Y kan tolkas som ett tecken på Z”, eller ”det här resonemanget hos A kan kopplas samman med B:s tankar i boken C och artikeln D.”

Tillkrånglat språk är en ständig fara vid författandet av vetenskapliga texter, speciellt om man inte är en speciellt driven författare. Den som inte är en rutinerad vetenskaplig skribent tror kanske att man visar framfötterna genom att skriva tung och snårig sakprosa. Vanliga drag i det tillkrånglade språket är inskjutna satser och staplande av facktermer. Resultatet blir inte sällan långa, slingriga meningar som skymmer mer än de förklarar. Dessutom är det lätt att hamna fel om meningsstrukturen är alltför komplicerad och om du inte till fullo behärskar den språknivå du försöker eftersträva. Det är lätt hänt att det blir syftningsfel och att meningen därigenom blir obegriplig eller åtminstone oprecis. Läs texten högt för dig själv och tänk på hur det låter.

Tänk på att variera meningslängden i uppsatsen för att texten ska få liv. Det kan till exempel vara utmärkt att markera det viktigaste i en text genom att skriva korta meningar, medan andra meningar kan vara betydligt längre.

Bra vetenskapliga skribenter kan ofta uttrycka svåra resonemang på ett tydligt och relativt enkelt sätt, utan att förenkla alltför mycket. Det är naturligtvis en svår balansgång, men det är ett ideal att eftersträva. Ett råd är att spara på facktermerna och förklara dem kortfattat om det krävs i sammanhanget. Det är också av stor vikt att facktermer har samma betydelse genom hela uppsatsen. Det viktigaste är att du eftersträvar precision.

En annan variant av tillkrånglat språk är så kallade *formord*, som antagligen ofta används för att de anses vara mer "akademiska". Exempel är att skriva "vad beträffar", "angående" och "rörande" istället för "om". Ord som "ej", "utifrån", "föreligger" och "sålunda" är inte hellre att föredra. Det finns utmärkta synonymer. De omständliga uttrycken tillför inget utan gör bara texten mer tungfotad. Det är också ett problem att fylla texten med så kallade *signalord*. De är "moderna" vetenskapliga favorituttryck. Självt är jag till exempel inte speciellt förtjust i ordet i kontext, ett nuförtiden mycket frekvent förekommande uttryck. De har sin plats, men å andra sidan kan uttrycken vara oklara. Om du med "kontext" menar historiskt eller geografiskt sammanhang kan du likaväl använda dessa uttryck. Å andra sidan ska du inte använda utpräglat talspråkliga eller slangartade ord i din uppsats, till exempel "kolla" och "jobba", "våran" och "eran", "sej" och "mej".

Särskrivningar är ett stort och antagligen växande språkligt problem. Möjligen är trenden en avspegling av engelskan, där särskrivningar är frekventa och korrekta, men troligare är att vi så ofta ser särskrivna ord i texter och på skyltar att det verkar vara som det ska. Klassiska exempel på felaktiga särskrivningar är "skum tomte" och "brun hårig kvinna". En tomte kan möjligen vara skum, men i så fall handlar det om något annat än sega godisgnomer. Och en brun, hårig kvinna är något annat än en brunhårig kvinna.

Hur ska man då stävja särskrivandet? Att säga "det hör du väl" har ofta ingen större effekt. Uttalet har betydelse i detta sammanhang, men det finns en bra minnesregel som är betydligt säkrare. Det handlar om att omvandla ett ord i singular till plural och därigenom inse vilka ord som ska särskrivnas eller inte. Ett exempel är följande: En grön sak (till exempel en grön boll) – flera gröna saker. Regeln är att om både substantiv och adjektiv böjs i plural ska ordet särskrivnas.

Däremot ska en grönsak (till exempel en gurka) – flera grönsaker – skrivas ihop, då endast substantivet böjs i plural.

De och dem. Bägge orden uttalas ju ofta ”dom” och uppsatsskrivare och andra är inte alltid säkra på hur de ska användas och det verkar, liksom sårskrivningar, vara ett växande problem. Det vanligaste bland skribenter som gör fel är att alltid använda ”de”, men ibland sker något slags hyperkorrektion när författare till exempel skriver: ”Dem anser”. Även i detta fall finns det en praktisk minnesregel som kan hjälpa den som är osäker på hur ”dom” ska skrivas i ett visst sammanhang: Om du kan byta ut ”dom” mot ”vi” (två bokstäver) ska det vara ”de” (två bokstäver). Kan du byta ut ”dom” mot ”oss” (tre bokstäver), skriv ”dem” (tre bokstäver).

Avslutningsvis skulle jag vilja kasta ut en brandfackla om *förkortningar*: Förkortningar är fula, använd dem inte, åtminstone inte i brödtexten. De är inte speciellt platsbesparande och fyller ingen funktion.

10. Layout

När du ska skriva uppsatsen ska du använda dig av formatmallen. Den finns i ett separat word-dokument på Studentportalen. Det finns också ett dokument med instruktioner för formatmallen.

Det vanligaste är att skriva uppsatstexten i typgrad (storlek) 12 punkter, i till exempel New Times Roman, som är ett exempel på ett serif-typsnitt, alltså ett typsnitt där små tvärstreck avslutar varje bokstavsstapel. Även om det inte är helt entydigt anses seriffer vara mer lättlästa än sans-seriffer (till exempel typsnittet Arial) som saknar tvärstreck. Att använda 1,5 radavstånd gör att texten blir lättare att läsa när du använder ett så pass stort format som A4.

Blockcitats ska skrivas i 10 punkter, liksom fotnotstext. Kapitel- och delkapitelrubriker ska felstilas. Kapitelrubriker kan skrivas i 14 punkter eller större. Nytt kapitel ska komma på ny sida, medan delkapitel kan följa direkt efter varandra. En delkapiteltitel ska inte följa direkt efter en kapiteltitel. Kursivera utländska ord i den löpande texten, men inte namn och inte citat på till exempel engelska. I den löpande texten ska du kursivera boktitlar, men inte artikeltitlar. De senare skrivs inom citationstecken. **Använd formatmallen!**

11. Uppsatsventilering

I slutet av uppsatskursen ska du lägga fram din färdiga uppsats på ett ventileringsseminarium, där din text specialgranskas av en annan student. Den som presenterar sin uppsats brukar i detta sammanhang kallas respondent och den som kommenterar uppsatsen benämns opponent. Att vara opponent och respondent är obligatoriskt för att du ska kunna godkännas på kursen, och som opponent måste du vara väl förberedd. Du måste ha läst uppsatsen noggrant och gjort anteckningar så att ni kan utnyttja seminarietiden väl.

Ventileringsseminariet innebär en kritisk granskning av uppsatsen. Kritisk är inte det samma som negativ. Det är viktigt att du som opponent både ger positiva och mindre positiva omdömen. Tänk på att vara tydlig med *vad* du tycker är bra; säg inte bara att ”du har skrivit en bra uppsats”. Samtidigt ska du också vara tydlig med vad du menar är oklart eller mindre bra med texten. Opponentens uppgift är inte att intervjua författaren om sådant som kan ha med uppsatsen att göra, utan att diskutera innehållet i texten och ställa frågor.

Ventileringsseminariet är ett vetenskapligt samtal kring en text. Respondentens uppgift är att förklara och försvara vad hon skrivit i uppsatsen. Det går inte att som respondent svara: ”det skulle jag tänkt på” eller ”du har rätt” på varje fråga. Du måste argumentera för att du valt att göra som du har gjort. Du har haft tid att tänka över dina resonemang. Oppositionen ska alltså vara inriktad på att föra fram argument och lyssna till motargument, och föra ett gemensamt resonemang. För att det ska bli ett bra samtal och en diskussion bör opponentens huvudfrågor inte vara formulerade så att de kan bevaras med ett enkelt ”ja” eller ”nej”.

Vid ventileringsseminariet börjar opponenten med en kort sammanfattning av huvuddragen i uppsatsen. Det behövs inte någon längre sammanfattning eftersom alla seminariedeltagare ska ha läst texten. Denna sammanfattning ska innehålla delar som: Vilket ämne har författaren skrivit om? Vilka frågor ställer hon? Vad bygger hon på för material? Hur är uppsatsen strukturerad? Denna sammanfattning är bara beskrivande. Den innebär ingen kritisk granskning.

Därefter ska dock opponenten gå över till sin kritiska granskning av texten. Du bör inleda med att behandla större frågor som syfte, frågeställningar, källor,

metod, teori och disposition. Har författaren gett bra svar på de frågor hon ställt i inledningen? Kunde uppsatsen ha disponerats på något annat sätt? Håller argumentationen? Hur används metoden och den teoretiska infallsvinkeln/ de teoretiska infallsvinklarna? Efter de stora frågorna kan du gå in på enskilda påståenden och resonemang som du undrar över. Du bör också ge kommentarer om språkanvändningen, men du bör inte ägna mycket tid åt mindre språkliga problem. Opponenten ska också kontrollera om fotnoterna och käll- och litteraturförteckningen är konsekventa och tydliga och kanske göra några stickprov.

12. Arkivering av uppsatser

När din uppsats har ventilerats och blivit godkänd måste du registrera den för att betyget ska kunna rapporteras in i Uppdok. Om du vill kan du göra uppsatsen tillgänglig på nätet (Diva-portalen: uu.diva-portal.org), men det är inte nödvändigt. Hursomhelst måste uppsatsen arkiveras digitalt. På denna sida finner du nödvändig information om hur du går tillväga: <http://www.teol.uu.se/Utbildning/ar-student/arkivering-av-uppsatser/>

Om du vill få inspiration och läsa uppsatser som skrivits i Kyrko- och missionsstudier under de senaste åren kan du söka på Diva-portalen. Gå till sidan <http://uu.diva-portal.org/smash/search.jsf?dswid=-3776> Markera ”studentuppsatser” och sök på ”Kyrko- och missionsstudier”. En del av de uppsatser som du får upp kan du ladda ned i pdf-format.